

Черчик Л., д.е.н, професор
СНУ імені Лесі Українки
м. Луцьк, Україна

ЕКОЛОГІЧНА СКЛАДОВА В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВА: ЦІЛЬОВІ ОРІЄНТИРИ, ПРИНЦИПИ, КРИТЕРІЇ

Вступ. Для сучасних вітчизняних підприємств характерні високий рівень ресурсомісткості, енергомісткості виробництва, що чинить деструктивний вплив на навколишнє природне середовище, який полягає в забрудненні повітря, ґрунтів, поверхневих і підземних вод, нагромадженні відходів. Це негативно відображається як на якості екосистем, життя населення, так і діяльності багатьох суб'єктів господарювання, оскільки забруднення довкілля завдає значних економічних збитків. Зазначене є наслідком невирішених суперечностей розвитку екологічного та економічного характеру, неузгодженості екологічних і економічних інтересів виробничих підприємств, неефективної екологічної та економічної політики держави, декларативного характеру євроінтеграційних процесів і низького рівня дотримання міжнародних вимог у сфері екологічної безпеки. Тому економічне зростання підприємств тісно пов'язане екологічною складовою їх діяльності, екологізацією виробництва, впровадженням екологоорієнтованих інновацій, забезпеченням екологічної безпеки.

Отже потребують подальшого розвитку теоретико-методологічні аспекти формування і реалізації ефективного механізму управління економічною безпекою підприємств з урахуванням екологічної складової, у тому числі, цільових орієнтирів та принципів.

Основна частина. Основними цільовими орієнтирами управління економічною безпекою підприємств з урахуванням екологічного імперативу науковці називають:

- «мінімізацію негативного впливу діяльності підприємства на довкілля без зменшення величини прибутку при дотриманні чинних екологічних норм у процесі виробництва» (О. Ілляшенко, О. Будрик [1]);

- своєчасне виявлення зовнішніх і внутрішніх екологічних загроз, їх попередження та усунення, поліпшення екологічної ситуації, (А. Жулавський, В. Гордієнко [2]);

- забезпечення балансу економічних і екологічних інтересів (С. Щербина [3]);

- «узгодження економічних і екологічних інтересів суспільного виробництва як вертикальних – державних, регіональних, місцевих, так і горизонтальних – територіальних, відомчих, на рівні зв'язків між підприємствами тощо, а також встановлення певного порядку дій для підготовки ефективного гарантування безпеки» (Л. Богінська, О. Юрченко [4]);

- формування інтегрованої системи, яка забезпечує стійкість, цілісність, захищеність та своєчасне реагування на зміну середовища підприємства для захисту його інтересів, стабільного екологічно безпечного та економічно

ефективного розвитку з урахуванням загроз, можливостей та обмежень (А. Черчик [5]).

З урахуванням зазначеного, основними принципами управління екологічною складовою економічної безпеки підприємства є:

- принцип системності, що передбачає встановлення всіх суб'єктів, об'єктів управління економічною безпекою та причинно-наслідкових зв'язків між процесами, які відбуваються у зовнішньому та внутрішньому середовищі підприємства;

- принцип превентивності, який передбачає застосування таких важелів впливу на суб'єктів господарювання, які забезпечать недопущення деградації природних екосистем, вичерпання природних ресурсів завдяки впровадженню екоінновацій, екологічно чистих технологій;

- принцип відповідальності та відшкодування, що передбачає застосування санкційних, заохочувальних та компенсаційних важелів впливу на підприємства, а в межах підприємства – на менеджмент за результати прийнятих рішень щодо використання природних ресурсів та асиміляційного потенціалу довкілля;

- гнучкості та адаптованості, що передбачає внесення коригуючи дій при змінах внутрішнього та зовнішнього середовища, цілей розвитку підприємства;

- принцип перспективності, економічної доцільності та ефективності, що полягає у створенні такого інституційного середовища підприємства, яке робить екологічно шкідливу діяльність економічно не вигідною, навіть неприпустимою, а економічну діяльність – суспільно важливою [6].

Зазначені принципи визначають критерії вибору важелів та інструментів механізму забезпечення екологічної безпеки підприємства. Як загальний критерій пропонуємо використати соціоекологоекономічний оптимум, що характеризує такий стан об'єктів, при якому забезпечуються суспільно корисні потреби споживачів, прийнятний рівень дохідності підприємств у межах екологічно обґрунтованої діяльності, що не допускає екодеструкцій і дає можливість довготривалого збереження якості навколишнього середовища на майбутнє. Частковими критеріями можуть бути: відвернені економічні збитки від забруднення навколишнього середовища; приріст доходу від реалізації продукції, отриманої завдяки застосування безвідходних технологій; зменшення негативного впливу на НПС, збільшення кількості та поліпшення якості природних ресурсів; економія та запобігання втрат природних ресурсів; підтримання екологічної рівноваги.

Висновки та пропозиції. Таким чином, екологічну складову економічної безпеки підприємства доцільно розглядати як, з одного боку, стан захищеності від негативних впливів внутрішнього та зовнішнього середовища, з другого – його здатність швидко усунути загрози, забезпечувати своє функціонування на основі екологоорієнтованих техніко-технологічних та управлінських інновацій, що унеможливають нанесення шкоди навколишньому природному середовищу, життю та здоров'ю людей.

Базовими положення ми теорії управління економічною безпекою підприємства є цільові орієнтири, принципи та критерії, на основі яких

формується система методів, інструментів і важелів впливу забезпечення економічної безпеки підприємства, гарантується досягнення економічних та соціальних цілей його розвитку, водночас – недопущення або мінімізація деструктивного впливу на навколишнє природне середовище.

Використана література:

1. Ілляшенко О.В., Будрик О.І. Еколого-економічна безпека підприємства: теоретичні аспекти. *Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг*. 2017. Вип. 1 (25). С.72-82.
2. Жулавський А.Ю., Гордієнко В.П. Механізм забезпечення екологічної безпеки. *Вісник СумДУ. Серія «Економіка»*. 2016. № 1. С. 7-14.
3. Щербина С.В. Державна політика у сфері забезпечення екологічної безпеки виробництва та реалізації агропродовольчої продукції. *Державне управління: теорія і практика*: електрон. наук.-фах. вид. 2013. № 2. URL: <http://www.academy.gov.ua/ej/ej8/txts/Scherbina.pdf>.
4. Богінська Л.О., Юрченко О.В. Формування організаційно-економічного механізму забезпечення екологічної безпеки дорожнього господарства. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Економіка*. 2017. 1 (49). Т.2. С. 171-176.
5. Cherchuk A.O. Essence and mechanism components of forest enterprises ecological and economic security provision. *Науковий вісник Полісся*. Чернігів: ЧНТУ, 2017. № 3 (11). Ч. 2. С. 108-112.
6. Черчик Л. Екологічна безпека в системі менеджменту підприємства. *Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*: журнал. Луцьк: Вежа-Друк, 2019. № 1 (17). С. 55-61. DOI: <https://doi.org/10.29038/2411-4014-2019-01-55-61>.